

А. М. Пугач,
д. держ. упр., професор, декан інженерно-технологічного факультету,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5586-424X>
В. А. Пугач,
здобувач вищої освіти, Університет митної справи та фінансів
ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9907-7343>

DOI: 10.32702/2306-6814.2024.5.156

МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ

A. Puhach,
Doctor of Sciences in Public Administration, Professor, Dean of the Faculty of Engineering
and Technology, Dnipro State Agrarian and Economic University
V. Puhach,
Student, University of customs and finance

INTERNATIONAL RELATIONS IN THE FIELD OF ENSURING PEACE AND SECURITY

У статті розглядаються напрями формування міжнародних відносин у сфері забезпечення миру та безпеки за підтримки міжнародних організацій. Обґрунтовано, що міжнародне суспільство при укладанні договорів та угод в умовах постійних воєнних конфліктів, повинно вирішувати найважливіші завдання — гарантування миру та безпеки. Це є пріоритетною проблемою системи міжнародних відносин та вимагає активного втручання у цей процес міжнародних організацій. Доведено, що формування міжнародних відносин обумовлено інтернаціоналізацією господарського життя країн світового співтовариства, інтеграцією країн в регіональні господарські союзи з міждержавним і наддержавним регулюванням соціально-економічних процесів, транснаціоналізацією виробництва, функціонуванням міжнародної валютно-фінансової сфери та міжнародним рухом факторів виробництва. Визначено, що формування нових міжнародних організацій свідчить про розвиток новітніх світових тенденцій, які ґрунтуються на становленні та взаємодії багатофункціональних міждержавних інститутів.

The article examines issues related to the formation of international relations in the sphere of ensuring peace and security with the support of international organizations. It is substantiated that the international civil society, when concluding treaties and agreements, in the conditions of permanent military conflicts, should solve the most important tasks — guaranteeing peace and security. This is a priority problem of the system of international relations, which requires the active intervention of international organizations in this process. It is proven that the formation of this system is due to the internationalization of the economic

life of the countries of the world community, the integration of groups of countries into regional economic complexes (unions) with interstate and supranational regulation of socio-economic processes, the transnationalization of production, the functioning of the international monetary and financial sphere, which is an independent phenomenon, which is not directly related to foreign trade and the international movement of factors of production. It was determined that today the world has entered a period characterized by uncertainty, uncertainty and carries with it an increase in risks, since there has been a collapse in polar-systemic international relations. This has led to the aggravation of issues, the solution of which with the use of traditional tools of international relations poses a threat to peace and security and places limitations in two global subsystems, namely: in the world of sovereign states and in the world of international organizations. The interaction between them is most visible in the areas of human rights and development, where many of them have experience in humanitarian aid, data collection and analysis, and financing of areas deprived of resources due to military conflicts. More international organizations do not intervene in conflicts and especially in war. They are neutral, which means they may be in a military conflict zone, but they liaise with opposing sides and provide assistance to civilians.

Ключові слова: міжнародні відносини, міжнародні організації, мир, безпека, міжнародна безпека, держава, ООН, захист прав людини, міжнародний конфлікт.

Key words: international relations, international organizations, peace, security, international security, state, UN, protection of human rights, international conflict.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується боротьбою України за незалежність та суверенітет через військову агресію росії, яка здійснила повномасштабне вторгнення та несе в собі нищівний вплив на міжнародну безпеку. За цих умов відбувається зміна пріоритетів вирішення соціальних, інфраструктурних та екологічних проблем післявоєнної відбудови країни за фінансової, технічної і технологічної підтримки міжнародних партнерів, світових фондів та міжнародних корпорацій, а також суб'єктів господарювання різних форм власності.

Міжнародна взаємодія України з країнами-партнерами характеризується безперервними трансформаціями, результатом яких є зміни у векторах співпраці унаслідок реакції на глобальні безпекові виклики та загрози. У цьому контексті формування ефективної системи міжнародної безпеки є найактуальнішим викликом для сучасної людської цивілізації не лише щодо збереження, але й забезпечення стабільного функціонування України та інших учасників міжнародних відносин.

Сучасна система міжнародні відносини переживає постійні геополітичні зміни, які продукуються швидкою інформаційною трансформацією та довготривалими міжнародними конфліктами. Вони дедалі більше потребують якісно нового підходу до вирішення проблем в контексті досягнення миру та безпеки. Це, безумовно, активізує та мобілізує міжнародне суспільство до укладання договорів та угод в умовах постійних міжнародних конфліктів та вирішувати надважливі завдання гарантування миру й безпеки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Сфера забезпечення миру та безпеки у сучасній системі міжнародних відносин, незважаючи на значну кількість наукових праць, у яких проаналізовано сутність, специфіку діяльності та значення міжнародних організацій у різних сферах їх функціонування, досі недостатньо досліджена. Вивчення впливу міжнародних організацій на підтримку миру в контексті сучасних інтеграційних процесів в Україні, а також проблеми розвитку міжнародних відносин та формування їх дієвих

Національна безпека та забезпечення миру	→ передбачає захист основних інтересів конкретної держави та формування мирних угод на співпрацю
Регіональна безпека та забезпечення миру	→ передбачає наявність найбільш ефективних систем безпеки в рамках конкретних географічних регіонів та забезпечення миру
Міжнародна безпека та забезпечення миру	→ передбачає взаємозв'язок безпеки однієї держави з безпекою інших держав (міждержавне використання збройної сили, міжнародні інститути в режимі безпеки та мирного врегулювання конфліктів)
Глобальна безпека та забезпечення миру	→ передбачає захист громадянських прав, навколишнього середовища, економічного розвитку та інше

Рис. 1. Рівні забезпечення миру та упередження небезпеки

Джерело: побудовано за даними [5].

механізмів, ґрунтовно вивчалися вітчизняними та зарубіжними науковцями, а саме: Л.Л. Гриценко, К.О. Дорошкевич, В.Я. Карковська, Г.О. Комарницька, О.Є. Кузьмін, О.М. Лук'янова, О.Г. Мельник, О.М. Полякова, К.М. Лі, О.Х. Петерсен, Т.Л. Тенг, Й.Ф. Юан та інші. У їх наукових працях визначено характерні риси, форми та моделі реалізації міжнародних відносин, окреслено роль партнерства у розвитку національних економік, де зовнішньоекономічна діяльність визначається особливістю світової практики реалізації міжнародних проектів.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження питань щодо формування міжнародних відносин у сфері забезпечення миру та безпеки при підтримці міжнародних організацій.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжнародні відносини України історично зумовлені становленням, розвитком і функціонуванням світогосподарських зав'язків як особливої, цілісної, органічної системи у сфері забезпечення миру та безпеки. Формування цієї системи обумовлено інтернаціоналізацією господарського життя країн світового співтовариства, інтеграцією груп країн в регіональні господарські комплекси (союзи) з міждержавним та наддержавним регулюванням соціально-економічних процесів, транснаціоналізацією виробництва, функціонуванням міжнародної валютно-фінансової сфери, які безпосередньо пов'язані із зовнішньою торгівлею та міжнародним рухом факторів виробництва [1, с. 107].

Сьогодні світ вступив у період розвитку, який характеризується невизначеністю, невпевненістю та зростанням ризиків, що призвело до загострення проблем, вирішення яких неможливе без застосування нових інструментів міжнародних відносин. Відбувається еволюція системи міжнародних відносин, що супроводжується руйнуванням наявної системи та формуванням нової, яка передбачає розвиток у міжнародному співробітництві не лише глобальних міжнародних інститутів, але й розширення мереж організацій, які формують життєздатну геоекономічну стратегію в новітній системі міжнародних відносин та передбачають подальшу співпрацю міжнародних організацій.

Сучасні тенденції становлення та розвитку системи міжнародних відносин базуються на взаємодії різнома-

нітних глобальних, регіональних та локальних (національних) інститутів. За останні роки в структурі системи міжнародних відносин відбулося багато суттєвих якісних змін, які сприяли активній діяльності на міжнародній арені організацій, що координують не лише національні держави, але й виконують головну роль — забезпечення миру та безпеки. Здоровега М. зазначає, що "своєю діяльністю у міжнародному житті глобальні, регіональні та локальні (національні) інститути фактично забезпечують реалізацію принципів глобального громадянського суспільства: самоорганізують міжнародну активність; контролюють та регулюють суспільні та міжнародні процеси, взаємодію державних, міждержавних установ з недержавними структурами. Зростання ролі міжнародних об'єднань у міжнародній системі істотно впливає як на формування внутрішньої економіки держав, так і на розвиток гармонізації міжнародних відносин в цілому" [4, с. 70].

Чекаленко Л. до безпекових питань відносить практично всі сфери міжнародного співробітництва, де існують загрози впливу міжнародних організацій на суверенітет окремих держав [7, с. 46]. Кулик В. здійснив аналіз впливу міжнародних організацій та їх ініціатив на безпекову політику України. Науковець дійшов висновку, що "...процес інтеграції України в європейське співтовариство вимагає упровадження стандартів розвиненого демократичного суспільства та нових форм залучення до цих процесів міжнародних інститутів, націлених на безпекову діяльність, оскільки вони є активними гравцями безпекової політики держави [6, с. 70].

Горбатюк С. обґрунтовує внесок міжнародних організацій у розвиток соціальних та гуманітарних прав людини, які забезпечують соціогуманітарну безпеку на національному та глобальному рівнях. Дослідник стверджує, що "...їх значимість як суб'єктів забезпечення соціогуманітарної безпеки, визначається необхідністю підтримки гуманістичного процесу на усіх рівнях управлінського вектора розвитку держави, формування захисту прав людини, входження національних організацій у світовий соціогуманітарний простір [3, с. 108].

З цього приводу варто відзначити три основні аспекти. По-перше, хоч міжнародні організації є автономними суб'єктами, проте більшість з них тісно співпрацюють та формують коридор для просування власних державних інтересів. Зокрема, важливими прикладами є співпраця держав з ООН, МВФ, ОПЕК, ЄС та НАТО.

Взаємодія між ними найбільше простежується у сферах прав та розвитку людини. Багато міжнародних організацій мають досвід з надання гуманітарної допомоги та збору й аналізу даних, а міжнародні фінансові інститути можуть фінансувати їх діяльність. Більшість міжнародних організацій не втручаються в конфлікти, особливо у воєнні. Вони є нейтральними, але можуть перебувати у зоні воєнного конфлікту, налагоджувати зв'язок з протиборчими сторонами та надавати допомогу цивільному населенню. Чого держави не можуть здійснити без порушення принципу невтручання. По-друге, деякі вчені стверджують, що міжнародні організації стали настільки важливою частиною міжнародного ландшафту, що саме вони ініціювали появу глобального громадянського суспільства. Оскільки люди та громади, які тісно пов'язані з міжнародними організаціями, взаємодіють на міжнародній арені, то вони стають більш космополітичними у своєму світогляді. По-третє, міжнародні організації все більше впливають на міжнародні відносини. Це відбувається головним чином через те, що певні країни не можуть негайно реагувати на соціальні, політичні та екологічні потреби людей [11, с. 217].

Аналітик Інституту миру США Памела Аалл виокремлює функції, які характерні для міжнародних організацій під час врегулювання міжнародних конфліктів: превентивна (раннє запобігання збройному конфлікту); моніторингова (забезпечення дотримання прав людини); примирююча (діяльність, спрямована на вирішення конфлікту та примирення сторін); реабілітаційна (налагодження взаємин після закінчення збройних стадій конфлікту) [10, с. 443].

Дослідники Ківалова С., Черкеса М. та Делінський А. зазначають, що в процесі аналізу миру та безпеки доцільно виділяти чотири основні підходи щодо визначення критеріїв видів безпеки (рис. 1).

Генеральний Секретар ООН — Г. Мун підкреслює роль міжнародних організацій у громадянському суспільстві усіх демократичних країн та країнах, що розвиваються. Він акцентує увагу на тому, що сьогодні є три види діяльності, які повинні виконувати міжнародні організації для урегулювання міжнародних конфліктів та налагодження міжнародних відносин:

- превентивна дипломатія. Оскільки міжнародні організації добре ознайомлені з ситуацією на місцях, то вони мають можливість звернути увагу країни на небезпеку, яка зароджується всередині громад внаслідок внутрішніх криз та конфліктів;

- миротворчість. Міжнародні організації надають гуманітарну та соціальну допомогу в небезпечних та дуже складних умовах;

- постконфліктне миротворче відновлення. Міжнародні організації допомагають слабким країнам та виснаженому населенню відновити ресурси (матеріальні, людські) для відбудови територій та досягнення довготривалого миру [17, с. 34].

Міжнародні організації для розвитку міжнародних відносин у сфері безпеки та миру формують власні функції та форми діяльності за принципами прозорості й ефективної діяльності. Так, Міжнародне бюро миру запроваджує конференції, семінари, зустрічі з метою мирного врегулювання конфліктів; Міжнародна амністія

висвітлює порушення міжнародного права під час збройних конфліктів; Міжнародна кризова група щомісяця випускає бюлетень раннього запобігання конфліктам та криз у вразливих країнах світу; International Alert запустила проекти в 21 країні з навчання, дослідження та консультаціями для жертв збройних конфліктів; Інститут миру в США публікує звіти російсько-української війни; Центр Картера оприлюднює результати міжнародних відносин та роль посередників в таких регіонах, як Ефіопія, Еритрея, Ліберія, Судан, Південний Судан, Уганда, Корейський півострів, Гаїті, Боснія Герцеговина, Близький Схід [8; 9; 12; 13; 14; 16; 18].

Ідея міжнародної безпеки та забезпечення миру характеризує притаманне кожному народові, кожній державі прагнення бути застрахованим на випадок агресії та базується на наявності у держави гарантій ненападу з боку іншої країни, а в раз нападу, отримання негайної та ефективної допомоги з боку інших держав [13, с. 696]. Міжнародна безпека, або забезпечення глобального миру — це стан міжнародних відносин, при якому виключено порушення загального миру та гарантується стійкий стабільний розвиток світової спільноти у різних сферах, а саме: економічній, соціально-політичній духовній та інших. Саме міжнародна безпека створює умови для уникнення конфронтації, військових конфліктів та війни між державами. Міжнародна безпека — це система міжнародних відносин, заснована на додержанні країнами загальновизнаних принципів та норм міжнародного права, що виключає вирішення спірних питань та розбіжностей між ними за допомогою сили [2, с. 156].

ВИСНОВКИ

Таким чином, дослідження сфери забезпечення миру та безпеки за допомогою інструментарію міжнародних відносин, має чітко сформовані напрями впливу на країни та визначає глибинні питання діяльності міжнародних організацій, які обґрунтовують умови співпраці безпекового розвитку суспільства. У реаліях сучасної системи міжнародних відносин, держави світу давно вийшли за межі міждержавного спілкування та втратили місію монополістичної міждержавної взаємодії. Формування нових міжнародних організацій свідчить про розвиток новітніх світових тенденцій, які ґрунтуються на становленні та взаємодії багатofункціональних міждержавних інститутів. Вони виконують завдання суспільства в економічній, правовій, соціальній, культурній сферах, впливаючи на динаміку розвитку світового співтовариства.

Література:

1. Балута І.В. Аналіз діяльності міжнародних неурядових організацій в умовах глобалізації. Актуальні проблеми державного управління. 2017. № 1. С. 106—112.
2. Васильєв Г.Ю. Підтримка міжнародної безпеки — глобальна проблема людства. Вісник Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого". 2014. № 2 (21). С. 155—165.
3. Горбатюк С.Є. Міжнародні неурядові організації як суб'єкти забезпечення соціогуманітарної безпеки. Вісник Національної академії державного управління

при Президентіві України. Серія: Державне управління. 2017. № 4. С. 107—114.

4. Здоровега М. В. Міжнародні неурядові організації як елемент глобального громадянського суспільства. Панорама політологічних студій. 2014. Вип. 12. С. 69—76.

5. Ківалова С.В., Черкеса М.Є, Делінський А.А. Реалізація Україною норм європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. Проблеми входження України до європейського правового простору: Монографія. Одеса: Юридична література, 1999. С. 31—47.

6. Кулик В. О. Вплив міжнародних мережових громадянських ініціатив на безпекову політику України. Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська академія". Серія. Політичні науки. 2009. Т. 95. С. 69—74.

7. Чекаленко Л. Д. Концепція безпеки: сучасне прочитання. Зовнішні справи. 2017. № 4. С. 44—47.

8. About USIP. United States of Peace. URL: <https://www.usip.org/about>

9. Countries. The Carter Center. URL: <https://www.cartercenter.org/countries/index.html>

10. Crocker Ch., Hampson F., Aall P. Nongovernmental Organizations and Peacemaking. Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict. Washington, D.C.: United States Institute of Peace Press, 1996. P. 433—461.

11. Griffiths M., O'Callaghan T. International Relations: The Key Concepts. London: Routledge, 2002. 416 p.

12. International Alert — Ukraine. International Alert. URL: <https://www.international-alert.org/where-we-work/ukraine>

13. Frangulis A.-F. Dictionnaire Diplomatique. Paris: Academie Diplomatique Internationale, 1933. T. 2. 843 p.

14. NGO Branch. NGO Branch Department of Economic and Social Affairs. UN. URL: <http://csonet.org/>

15. Practical Guide to Operational Collaboration between the World Bank and Non-governmental Organizations. Operations Policy Department, World Bank. URL: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/814581468739240860/pdf/multi-page.pdf>

16. Report by OSCE Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings. 2015. OSCE. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/1/1/252926.pdf>

17. Teosa V., Morari C. Moldovan peace dialogues: societal integration, accommodative policies and strategies, from an academic perspective: Studii internationale. Chisinau: CEP USM, 2015. 246 p.

18. Who We Are. International Peace Bureau (IPB). URL: <https://www.ipb.org/who-we-are/>

References:

1. Baluta, I. V. (2017), "Analysis of the activities of international non-governmental organizations in the conditions of globalization", Actual problems of public administration, vol. 1, pp. 106—112.

2. Vasiliev, G. Yu. (2014), "Support of international security is a global problem of humanity", Bulletin of the National University "Law Academy of Ukraine named after Yaroslav the Wise", vol. 2 (21), pp. 155—165.

3. Horbatiuk, S. E. (2017), "International non-governmental organizations as subjects of socio-humanitarian security", Bulletin of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Series: Public administration, vol. 4, pp. 107—114.

4. Zdorovega, M. V. (2014), "International non-governmental organizations as an element of global civil society", Panorama of political science studies, vol. 12, pp. 69—76.

5. Kivalova, S.V., Cherkesa, M.E. and Delinskyi, A.A. (1999), "Ukraine's implementation of the norms of the European Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms", Problemy vkhodzhennia Ukrainy do ievropejs'koho pravovoho prostoru [Problems of Ukraine's entry into the European legal space], Legal literature, Odessa, Ukraine, pp. 31—47.

6. Kulyk, V. O. (2009), "The impact of international network civil initiatives on the security policy of Ukraine", Scientific notes of the National University "Kyiv-Mohyla Academy". Series. Political sciences, vol. 95, pp. 69—74.

7. Chekalenko, L. D. (2017), "The concept of security: a modern reading", Foreign affairs, vol. 4, pp. 44—47.

8. United States of Peace (2024), "About USIP", available at: <https://www.usip.org/about> (Accessed 10 Feb 2024).

9. The Carter Center (2024), "Countries", available at: <https://www.cartercenter.org/countries/index.html> (Accessed 10 Feb 2024).

10. Crocker, Ch., Hampson, F. and Aall, P. (1996), "Nongovernmental Organizations and Peacemaking", Managing Global Chaos: Sources of and Responses to International Conflict, United States Institute of Peace Press, Washington, D.C., pp. 433—461.

11. Griffiths, M. and O'Callaghan, T. (2002), International Relations: The Key Concepts, Routledge, London, UK.

12. International Alert (2024), "Ukraine. International Alert", available at: <https://www.international-alert.org/where-we-work/ukraine> (Accessed 10 Feb 2024).

13. Frangulis, A.-F. (1933), "Dictionnaire Diplomatique", Paris: Academie Diplomatique Internationale, vol. 2.

14. UN (2024), "NGO Branch. NGO Branch Department of Economic and Social Affairs", available at: <http://csonet.org/> (Accessed 10 Feb 2024).

15. World Bank (2024), "Practical Guide to Operational Collaboration between the World Bank and Non-governmental Organizations. Operations Policy Department", available at: <http://documents1.worldbank.org/curated/en/814581468739240860/pdf/multi-page.pdf> (Accessed 10 Feb 2024).

16. OSCE (2015), "Report by OSCE Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings", available at: (<https://www.osce.org/files/f/documents/1/1/252926.pdf> Accessed 10 Feb 2024).

17. Teosa, V., Morari, C. (2015), Moldovan peace dialogues: societal integration, accommodative policies and strategies, from an academic perspective, Studii internationale, CEP USM, Chisinau.

18. International Peace Bureau (IPB) (2024), "Who We Are", available at: <https://www.ipb.org/who-we-are/> (Accessed 10 Feb 2024).

Стаття надійшла до редакції 22.02.2024 р.